

Споменик Незнаном јунаку на Авали

Monument to the Unknown Hero on Avala

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Авала. Гроб
незнаног јунака
Avala. La tombe
du soldat inconnu

Првобитни сѐмоменик Незнаном јунаку | Original monument to the Unknown Hero

СПОМЕНИК НЕЗНАНОМ ЈУНАКУ НА АВАЛИ

У близини средњовековног утврђеног града Жрнова (12–15. века) на врху Авале становници околних села подигли су 1922. године камени споменик на месту гроба непознатог палог ратника из Првог светског рата. Након нешто више од једне деценије, по жељи краља Александра I Карађорђевића, а у складу са општом акцијом подизања споменика Незнаком јунаку у другим земљама савезницама у том рату (од 1920. године у Француској, Енглеској, Италији, Белгији, Канади, САД), порушени су остаци града Жрнова и на том простору изграђено је монументално спомен-обележје – маузолеј Незнаком јунаку, најмонументалнији јавни споменик на највишој коти Београда. То је постало симболично место одавања почаст свим палим ратницима у ратовима 1912–1918. године.

Ово је архитектонско-скулпторско ремек-дело изведено према нацртима Ивана Мештровића, изузетно ангажованог скулптора у Краљевини Југославији. Уметник је изабран по снази којом је требало да делује споменик таквог значаја. У осмишљавању програмског концепта, поред Мештровића, учествовао је и преломну одлуку у избору пројекта донео сâм краљ Александар.

Необрађени блокови гранита, чврстог сивкастоцрног камена (габро) из државног каменолома „Јабланица“, код Мостара у долини Неретве, допремани су до железничке станице у Рипњу код Београда. Одатле су уским колосеком довожени до врха Авале, где су извођени завршни радови полирања и глачања. У ту сврху су до градилишта били доведени струја и вода. Недалеко од старог споменика биле су подигнуте бараке са клесарским радионицама и простором за складиштење материјала. Монументалне скулптуре каријатида стизале су из Мештровићеве сплитске радионице у подножје Авале, а онда су као и камени блокови подизане извлачењем до врха вагонетима. Затим су биле постављане дизалицом на високу скелу изграђену око постаментa споменика.

Изградња је почела 18. јуна 1934. и трајала је пуне четири године. Темељ и језгро споменика изграђени су од армираног бетона, а онда су на њега постављани блокови од племенитог тамног камена. Стручњаци Техничке дирекције Управе краљевског двора водили су надзор над подизањем споменика. Руководилац радова био је инжењерски пуковник Стеван Живановић, а у изградњи, обради камена и монтирању блокова учествовали су припадници југословенске краљевске војске и морнарице.

На Видовдан 1934. године, краљ Александар I Карађорђевић положио је повељу о подизању меморијала у темељ споменика, који је потом освештан. При врху саркофага уклесан је натпис: „АЛЕКСАНДАР I КРАЉ ЈУГОСЛАВИЈЕ НЕЗНАНОМ ЈУНАКУ“, а на супротној страни година завршетка споменика „MCMXXXVIII“ (1938).

Мештровић је припремио две варијанте изгледа споменика који треба достојанствено да представи идеју славе

и одавања почasti. Да би се исказала таква идеја, изабрана је једноставна форма, која у себи чува традицију маузолеја и других очуваних споменика још из периода ране античке уметности. Коначно, у изведби није одабрана форма храма или светилишта, према првобитној замисли, већ монументални саркофаг (камени ковчег) кроз који се пролази – гробница на петостепеном постаменту, симболу петовековног ропства Србије под Турцима. Тако се у овом споменику меморијалног и гробног карактера (маузолеја) прожимају облици и значења античког храма и жртвеника, али и гробнице, а саркофаг истиче континуитет честе форме гробног обележја, нарочито владарских или значајнијих личности, од времена антике и током средњег века. Као узор за овај споменик нарочито је послужила раноантичка гробница персијског владара Кира у старој престоници Пасаргаду, у данашњем Ирану.

У постаменту споменика Незнаком јунаку скривена је крипта, подземна просторија, у којој се налази ковчег са посмртним остацима непознатог ратника. Висина споменика је 14,5 m, дужина 36 m, ширина у подножју износи 26 m, док је степениште са прилазне стране дуго 93 m. Првобитно је део концепта била и кружна фонтана, која је касније ипак уклоњена са пролазне осе споменика.

До маузолеја се стиже каскадним степенишним прилазима, којима су постигнуте изузетне визуре од подножја ка врху споменика. Кроз њега се пролази по подужној оси саркофага, кроз две капије, наглашене удвојеним паровима монументалних каријатида (женских фигура у улози стубова) које су окренуте ка самом пролазу, чиме је указано на важност правца кретања посетиоца. Каријатиде високе четири метра, исклесане су из једног комада камена од истог материјала као и камени блокови споменика. То су масивне скулптуре на улазу-капији, одевене у различиту народну одећу украшену богатим накитом. У начину обраде одеће спроведена је модерна геометријска стилизација, док су лица реалистична, нека карактерисана, а нека

неутрална. Монументалне босоноге чуварице, достојанственог и неемотивног израза и става, смирене и озбиљне, али нестатичне, стоје у контрапосту (једном ногом опуштено ослоњеном), са рукама прислоњеним уз тело у различитим положајима. Оне су младолике, у ствари, вечно младе жене, симболи мајки свих палих ратника које упућују на идеје вечне, ванвременске славе и идеју југословенства, уједињавања свих националности у Краљевини Југославији, са представама „Босанке, Црногорке, Далматинке, Хрватице, Словенке, Војвођанке, Србијанке и Јужносрбијанке“. Мештровић је потпуно одговорио захтевима краља Александра, остваривши величанствено дело веома складних пропорција, изузетно прецизне и врхунске уметничке израде који изазивају дивљење.

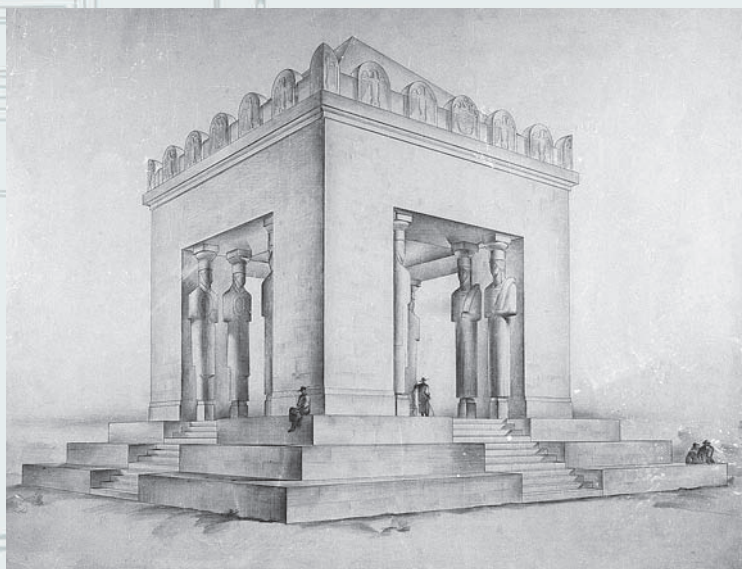
По изградњи новог монументалног споменика 1938. године, посмртни остаци непознатог српског ратника из старог спомен обележја, које је потом порушено, положени су у нову крипту. Остаци других ратника, који су ту такође били сахрањени, пренети су у костурницу код цркве Ружице на простору Београдске тврђаве, док су војнички предмети предати Војном музеју у Београду.

Споменик Незнаком јунаку је 1979. године утврђен за споменик културе од изузетног значаја.

*Хајна Туцић,
историјар уметности*

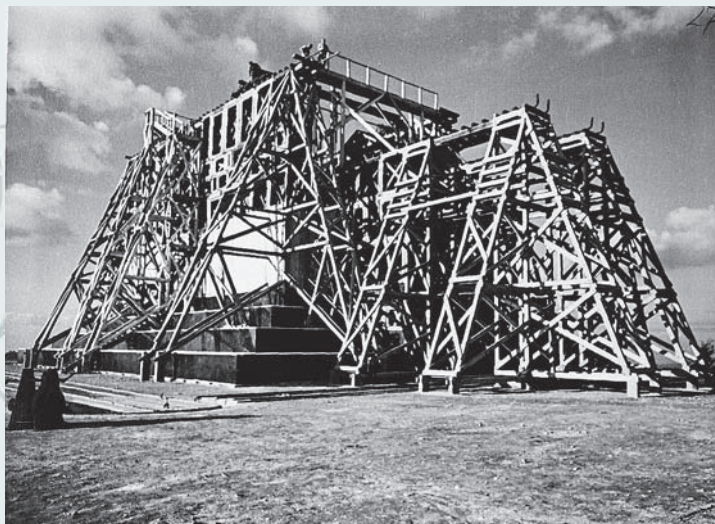

Утврђени град Жрнов
Fortified city of Zrnov

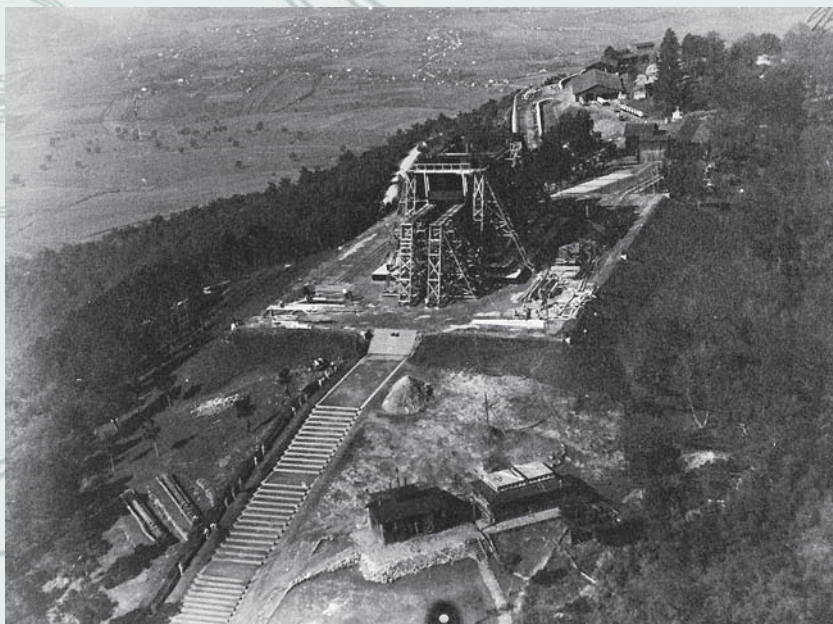

Скица И. Мештровића
(неизведено)

Draft by I. Mestrovic
(unrealized)

Градња сјоменика
Building

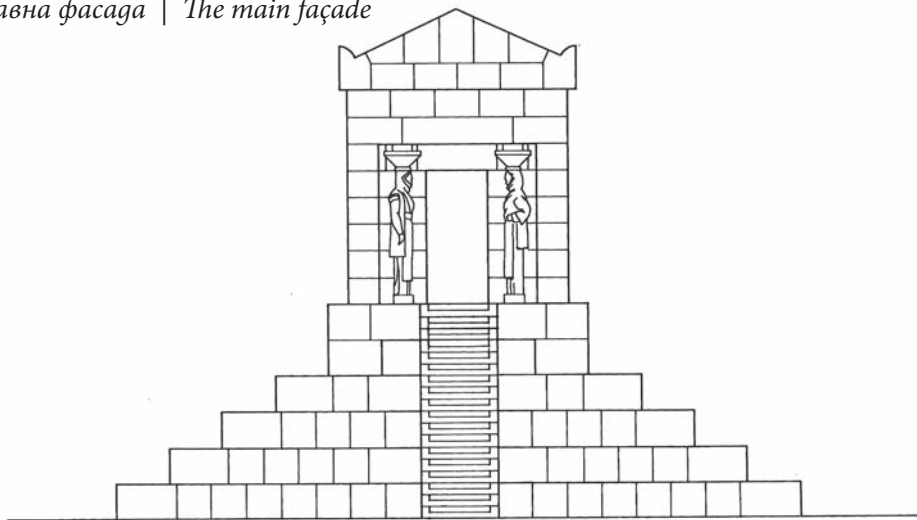

Авионски снимак
Air shot

Сїоменик нейосредно йосле изїрадње
Monument immediately after construction

Главна фасада | The main façade

MONUMENT TO THE UNKNOWN HERO ON AVALA

In the vicinity of medieval fortified city Zrnov (12 – 15th century) at the top of Avala hill, inhabitants of nearby villages erected in 1922 a stone monument at the site of a tomb of unknown ceased soldier from the First World War. After more then one decade according to wish of King Aleksandar I Karadjordjevic and in accordance to the general action of building of monuments to the Unknown hero in other allied countries during this War (from 1920 in France, England, Italy, Belgium, Canada, SAD) remains of the town of Zrnov have been torn down and a monumental commemorative monument was built – Mausoleum to the Unknown Hero. The monument is considered to be one of the most monumental public monuments at the highest peak of Belgrade. This became a symbolic place of giving the honour to all the fallen soldiers during the Wars 1912–1918.

This is an architectural-sculptural master piece made according to drawings made by Ivan Mestrovic, exceptionally engaged sculptor in the Kingdom of Yugoslavia. The Artist was chosen according to the strength that a monument of such importance should emit. Beside Mestrovic

King Aleksandar, himself, took part in design of the program concept and brought the breaking decision.

Unfinished blocks of granite, hard grey-black marble (gastro) were brought from the state quarry “Jablanica”, near Mostar, in the valley of the river Neretva, to railway station in Ripanj, near Belgrade. From this place they were transported to the top of Avala hill, where final polishing and shining were undertaken. Water and electricity were brought to the working site for this purpose. Barracks with stone cutting workshops and storage space were mounted close to the site of the old monument. Monumental sculptures of caryatides came from Mestrovic’s workshop from Split, to the foothill of Avala and were towed from there on wagons as stone blocks to the top. Then they were placed with a crane to the high scaffold built up around monument’s base.

The building process begun on 18th of June 1934 and it lasted for four years. Foundations as well as the core of the monument were built from reinforced concrete on which blocks of precious dark stone were placed. Specialists from the Technical central of court control supervised monument construction, the main engineer was cornel Stevan Zivanovic and members of Kingdom of Yugoslavia army and navy took part in processing and mounting of blocks.

On Vidovdan 1934, King Aleksandar I Karadjordjevic placed a chart memorial construction in the base of the monument, which was consecrated on that occasion. “ALEKSANDAR I KING OF YUGOSLAVIA TO THE UNKNOWN HERO” is stated at the top of the sarcophagus and the year of finishing of the monument, „MCMXXXVIII” (1938) is signified at the opposite side.

Mestrovic prepared two versions of the monument appearance that should carry the idea of glory and honour. In order to represent such an idea a simple form, which has the tradition of mausoleum and other saved monuments dating from antic art, was chosen. Finally, the form of a temple or sanctuary was not chosen, but the monumental sarcophagus (stone coffin) through which one can pass—a mausoleum on five-level base, which presents a symbol of five centuries of slavery of Serbia under the Turks. This way in a monument of memorial and tomb character (mausoleum) ideas and forms of antic temple and sanctuary pervade, also a mausoleum and sarcophagus point out the continuance of frequent shape of tomb monument, especially ruler's or dignified person's dating from antics and during Middle Ages. The mausoleum of the Persian ruler Kira, from early antic age, in old capital Pasagrad, in present Iran, has especially served as a model for this monument.

A crypt (underground room), with the coffin with posthumous remains of an unknown soldier is hidden in the base of the monument of the Unknown Hero. Height of the monument is 14.5 m length 36m width in the base 26m, while the stairs from the approaching side are 93m long. A circular fountain was the part of an initial concept, which was later on removed from the passing direction of the monument.

One reaches mausoleum via cascade stairs, which form an incredible view from

the base to the top of the monument. A passage through it goes via longitudinal axle of sarcophagus via two gates, accentuated by double pair of monumental caryatides (female figures acting as pillars) turned toward the passage, which indicates the importance of direction of visitors. Caryatides are 4 meters high, cut from one piece of stone and from the same material as stone blocks of the monument. These are massive sculptures at the entrance gate clothed in different national costumes decorated by abundant jewellery. Modern geometric stylization has been applied to clothes treatment, while faces are realistic, some characterized and some neutral. Monumental bare feet guardians, dignified with non-emotional expressions and pose, calm and serious, but non static, stand in "*contraposto*" (with one leg leaning relaxed), with their hands lent to their body in different positions. They are young-looking, examples of eternally young women, symbols of mothers of all fallen soldiers, which point to ideas of eternal, timeless glory and idea of Yugoslavia, uniting of all nationalities in the Kingdom of Yugoslavia, with representations of "Bosnian, Montenegrin, Dalmatian, Croatian, Slovenian, Vojvodina's, Serbian and South Serbian woman". Mestrovic has completely responded to King Aleksandar's demands making an outstanding work of harmonious proportions remarkably precise and master artistic treatment, which provoke an admiration.

After finishing of the new representative monument in 1938, posthumous remains of the unknown Serbian warrior have been replaced from the old monument, which was torn down, to the new crypt. Remains of other soldiers, which were also buried there, have been moved to charnel house in Ruzica Church, situated in Belgrade's fortress, while army objects have been submitted to the Belgrade Military Museum.

Monument of the Unknown Hero has been proclaimed as the 1st category cultural property in 1979.

Hajna Tucic, Art Historian

Споменик Незнаоом јунаку на Авали

Издавач: Завод за заштиту споменика културе
града Београда

За издавача: Милана Јочић, директор

Аутор шекста: Хајна Туцић

Приредила: Лидија Котур

Лектура и коректура: Татјана Тодоровић

Превод на енглески језик: Јелена Весић

Графички дизајн: Славиша Шобот

Фотографија: Снежана Неговановић
Фотодокументација Завода за заштиту
споменика културе града Београда

Тираж: 1000 примерака

Штампа: Штампарија „Раковић“, Београд

Београд 2008.

Издање је омогућио Град Београд,
Градска управа, Секретаријат за привреду

Секретаријат за привреду

Завод за заштиту споменика културе
града Београда

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

725.945(497.111)(083.82)
ISBN 978-86-81157-32-9
COBISS.SR-ID 154676236